

АВТОРСЬКЕ ПРАВО

УДК 351.74(477):342.9

**Д.В. Смерницький,
С.П. Филь**

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВА НА ВІДОМЧІ ВІДЗНАКИ, СИМВОЛІКУ ТА ФОРМЕННИЙ ОДЯГ ЯК ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ ТА АВТОРСЬКОГО ПРАВА

У статті розглянуто проблеми охорони та захисту права на відомчі відзнаки, символіку та формений одяг як об'єкти промислової власності та авторського права, запропоновано доповнення до нормативних актів у сфері інтелектуальної власності.

Ключові слова: відомча символіка, формений одяг, інтелектуальна власність, об'єкти промислової власності, промисловий зразок, авторське право і суміжні права, знаки для товарів і послуг, патент.

В статье рассмотрены проблемы охраны и защиты права на ведомственные знаки отличия, символику и форменную одежду как объекты промышленной собственности и авторского права, предложено дополнение к нормативным актам в сфере интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: ведомственная символика, форменная одежда, интеллектуальная собственность, объекты промышленной собственности, промышленный образец, авторское право и смежные права, знаки для товаров и услуг, патент.

Several problems of the protection and defence of the right to department differences, symbolics and service dress are considered as the objects of industrial property and copyright, the additions to normative acts in the field of intellectual property are proposed.

Keywords: department symbolics, service dress, intellectual property, objects of industrial property, industrial prototype, copyright and allied rights, signs for goods and services, patent.

Відомчі заохочувальні відзнаки можуть встановлюватися у вигляді медалей, нагрудних знаків, значків, грамот, вітальних листів, але при цьому вони не повинні відтворювати державні нагороди України. Цю норму регламентує Указ Президента України “Про відомчі заохочувальні відзнаки” від 13 лютого 1997 року [1]. Формений одяг, як правило, зобов'язує та підкреслює причетність працівників до однієї структури, організації, підприємства, навчального закладу тощо. Символіка є розрізняючим елементом однієї структури від іншої. Тобто вся ця атрибутика є важливою складовою для іміджу кожної структури, організації, навчального закладу, підприємства як державної, так і приватної форми власності.

Створення та виготовлення форменого одягу, відомчих відзнак та символіки належить до художньої й наукової творчості та охороняється законодавством у сфері інтелектуальної власності, як об'єкти промислової власності та авторського права.

При недосконалому вітчизняному законодавстві у сфері інтелектуальної власності виникає ряд проблем з охороною та захистом прав на формений одяг, відомчі відзнаки та символіки як об'єкти промислової власності та авторського права.

Актуальність дослідження полягає у необхідності вдосконалення вітчизняної нормативно-правової бази щодо охорони та захисту прав на об'єкти форменого одягу, відомчі відзнаки та символіки.

Слід зазначити, що проблематику охорони та захисту права об'єктів промислової власності та авторського права досліджували такі науковці, як: О.Б. Андрейцева, Ю.М. Кузнецов, Н. Максимова, С.М. Клейменова, О.М. Головка, Г.В. Корчевний, І.Г. Запорожець, О.Ш. Чомахашвілі, А.В. Чукаєва, В.Є. Макода та ін. Основні питання, які вони вивчали у своїх наукових працях це: охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності, промислової власності, авторського права та суміжних прав, способи захисту прав на ці об'єкти, адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення їх прав тощо.

Водночас дослідження у цій сфері, враховуючи її актуальність, себе не вичерпали та потребують подальшого системного наукового аналізу.

Метою цієї статті є аналіз правового регулювання відносин охорони та захисту прав на відомчі відзнаки, символіку та формений одяг як об'єктів промислової власності та авторського права для подальшого удосконалення законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Інтелектуальна власність – це права на результати творчої праці.

Науковці О.Б. Андрейцева, Ю.М. Кузнецов та О.М. Головка досліджували поняття “інтелектуальної власності”, “промислової власності” та “об'єктів інтелектуальної власності”.

Правознавець Ю.М. Кузнецов стверджує, що інтелектуальна власність означає закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності людини у виробничій, науковій, літературній, художній та інших сферах [2, с. 16]. Ці права належать не до матеріального об'єкта, а до відображеної в ньому інформації.

Більш вузьким розумінням “інтелектуальної власності” є поняття “промислової власності” як результату науково-технічної творчості, що можуть бути використані на користь суспільства в будь-якій діяльності людей [2, с. 16–17].

Отже, ми можемо стверджувати, що промислова власність – це один із видів інтелектуальної власності, який є її складовою. Вона поширюється на промисловість, медицину, на всі продукти промислового чи природного походження.

Проаналізувавши чинне законодавство та наукові дослідження правознавців у сфері інтелектуальної власності, ми вважаємо, що найбільш оптимальною класифікацією об'єктів права інтелектуальної власності є класифікація, яку запропонував Ю.М. Кузнецов (рис. 1) [2, с. 17].

Рис. 1. Класифікація об'єктів права інтелектуальної власності

Об'єкти права інтелектуальної власності залежно від сфери застосування умовно можна розділити на три групи (рис. 1). До першої групи належать об'єкти промислової власності. Застосовуються, головним чином, у промисловості. До другої групи належать штучно виділені, так звані нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності, що використовуються не тільки в промисловості. Третю групу складають об'єкти авторського права та суміжних прав. Ця група має суттєві відмінності від об'єктів промислової власності як у процесі набуття прав, так і за строком їхньої дії.

До об'єктів інтелектуальної власності, які наведені на рис. 1, також можна віднести й інші результати творчої діяльності, такі як: технічна документація, технологічні регламенти, результати наукових досліджень, “ноу-хау” та ін.

Враховуючи наукові дослідження правознавця О.Б. Андрейцевої, можемо стверджувати, що права на об'єкти промислової власності перебувають під правовою охороною та наділені особливими рисами, як правило, обмежені територією та строком чинності, можуть обмежуватись у визначених законом випадках та являють собою легальну монополію для правоволодільця, який вправі використовувати самостійно, забороняти чи дозволяти іншим особам використовувати відповідні об'єкти в межах, передбачених законом [3, с. 7].

Документами, які охороняють майнові та немайнові права автора(ів) на об'єкти авторського права, є свідоцтво, а на об'єкти промислової власності – патент [4, ст. 462].

Патент та свідоцтво видаються компетентною державною установою, яка засвідчує визнання заявленого об'єкта промислової власності чи авторського права, пріоритет цього об'єкта промислової власності, авторство та виключне право на його використання. Патент та свідоцтво діють на території тієї держави, яка його видала, тобто України. Строк дії патенту від 10 до 20 років в залежності від об'єкта промислової власності (винахід – 20 років, корисна модель – 10 ро-

ків, промисловий зразок – 15 років). На відміну від патенту, свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір діє протягом усього життя автора та 70 років після його смерті.

За роки незалежності України було прийнято спеціалізоване законодавство у сфері інтелектуальної власності. Це, зокрема, закони “Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” [5], “Про охорону прав на промислові зразки” [6], “Про охорону прав на знаки товарів і послуг” [7], “Про авторське право і суміжні права” [8] та ін.

У своїх наукових дослідженнях у сфері інтелектуальної власності С.М. Клейменова виділяє основні проблеми охорони прав об’єктів інтелектуальної власності: існування в юридичній науці спірних думок про правову природу продуктів інтелектуальної праці – або “інтелектуальна власність”, або “виключні права”; незаконне використання творів науки, літератури і мистецтва; невідповідність між технологічними можливостями зі створення і використання результатів інтелектуальної діяльності і правовим статусом таких об’єктів і їх правоволодільців; допущення порушень і наявність неоднозначних норм у сфері передачі майнових прав авторів; низький рівень поінформованості авторів та інших правоволодільців з нормативною базою у сфері авторських прав [9, с. 2].

Хоча в Україні створено досить значну законодавчу базу нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності, на жаль, немає точно визначених норм захисту відомчих відзнак, символіки та форменого одягу.

Проблема виникає в чіткому розподілі прав на використання відомчих відзнак, символіки і одягу між юридичною особою, автором та третіми особами.

Відповідно до Указу Президента України “Про відомчі заохочувальні відзнаки” міністерства та інші центральні органи влади мають право розробити свої відомчі відзнаки для заохочення працівників за значні трудові досягнення у відповідній сфері діяльності [1].

Відомчі заохочувальні відзнаки встановлюються у вигляді медалей, нагрудних знаків, значків, грамот, вітальних листів, але при цьому вони не повинні відтворювати державні нагороди України. Медалі можуть встановлюватися Міністерством оборони України, Міністерством України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерством внутрішніх справ України, Адміністрацією Державної прикордонної служби України, Службою безпеки України, Службою зовнішньої розвідки України [1].

Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та інші центральні органи виконавчої влади відповідно до спеціалізованих нормативних актів повинні мати формений одяг, знаки розрізнення, погони, шеврони, прапори та іншу атрибутику та символіку [1].

В Законі України “Про охорону прав на знаки для товарів та послуг” чітко визначено, що не можуть одержувати правову охорону позначення, які зображають або імітують: державні герби, прапори та інші державні символи (емблеми), офіційні назви держав, скорочені або повні найменування міжнародних міжурядових організацій, офіційні контрольні, гарантійні та пробірні клейма, печатки, нагороди та інші відзнаки. Вони можуть бути включені до знака, як елементи, що не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу або їх власника [7, ст. 6].

Ми погоджуємося з Н. Максимовою, яка стверджує, що у ст. 6 Закону “Про охорону прав на знаки для товарів та послуг” заборонено використовувати позначення, які зазначені вище, як торгівельні марки, оскільки вони мають офіційний характер та асоціюються у споживачів з їх носіями [10, с. 65–66]. Тому таке використання може ввести споживачів в оману щодо походження товару.

У Паризькій конвенції про охорону промислової власності міститься норма в якій передбачено заборону реєстрації як торговельних марок позначень, які, зокрема, зображують або імітують емблеми, скорочені або повні найменування міжнародних міжурядових організацій, проте дозволяє включати такі позначення до торгової марки, як елементи, що не охороняються, якщо на це є згода відповідного компетентного органу [11, ст. 6 *ter*].

Міжнародне бюро Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) з метою виконання вимог Паризької конвенції регулярно надає патентним відомствам (Державній службі інтелектуальної власності України) зображення гербів, прапорів, емблем і перелік скорочень чи повних найменувань міжнародних міжурядових організацій, які надали таку інформацію ВОІВ. Ця інформація використовується під час проведення експертизи заявки щодо надання правової охорони на знаки для товарів і послуг.

У ст. 10 Закону України “Про авторське право та суміжні права” визначено, що не можуть бути об’єктами авторського права: державні символи України; державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій, а проекти офіційних символів і знаків до їх офіційного затвердження розглядаються як твори і охороняються відповідно до цього Закону [8, ст. 10].

Але відповідно до Закону України “Про охорону прав на промислові зразки” відомчим відзнакам, символіці та форменому одягу можна забезпечити охорону як об’єктам промислової власності шляхом отримання патенту на промисловий зразок [6, ст. 5]. Адже можливість охорони підтверджується наявністю в Міжнародній патентній класифікації промислових зразків класів 2, 11 та 32 до яких можна віднести символіку та формений одяг [12]. А саме, до класу 2 належать предмети одягу та галантерейні вироби, наприклад, різні типи сорочок, штани, піджаки, верхній одяг та фурнітура, класу 11 – прикраси до підкласу 11-03 якого належать медалі та значки, класу 32 – графічні символи і логотипи, фактурні візерунки, оздоблення до якого можна віднести знаки розрізнення, погони, шеврони тощо [12].

Закон “Про охорону прав на промислові зразки” надає можливість юридичній особі, автору чи іншій особі отримати патент на промисловий зразок на відомчі відзнаки, символіку або формений одяг без відому органу виконавчої влади [6, ст. 5–8]. У результаті чого, власник патенту має повне право, по-перше, розпоряджатися своїм патентом на власний розсуд, по-друге, вимагати частину прибутку від використання відомчих відзнак, символіки та форменого одягу, а по-третє, використовувати об’єкт не за призначенням або взагалі надати ліцензію на використання іншій організації.

Якщо між міністерством, іншим органом виконавчої влади і автором був підписаний договір на створення службового твору щодо відомчих відзнак або символіки, то це не дає гарантії міністерству, що автор не отримає патент на

промисловий зразок і потім як власник патенту буде вимагати від нього підписання ліцензійного договору на використання патенту з отриманням певних коштів. При цьому Міністерство створює відомчу символіку не для комерційної вигоди.

Отже, Міністерство змушене з метою охорони своїх прав на відзнаки, символіку та формений одяг проводити оформлення відповідних документів з метою отримання патенту на промисловий зразок. Але навіть у цьому випадку в авторах промислового зразка фігурує особа (художник, дизайнер) з якою було укладено договір на створення службового твору. І знову є підстава для виникнення питань щодо виплати додаткової авторської винагороди.

Для того, щоб уникнути можливих проблем із охороною прав на відомчі відзнаки, символіки і формений одяг, ми пропонуємо внести доповнення до Закону “Про охорону прав на промислові зразки” за аналогією до ст. 10 п. г Закону України “Про авторське право і суміжні права”, у якій буде зазначено, що не є об’єктами, які охороняються цим Законом: державні символи України; державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій; формений одяг. Це дозволить урегулювати питання щодо забезпечення прав на зазначені об’єкти інтелектуальної власності.

Усі центральні органи виконавчої влади та державні установи можуть мати свій логотип, бланки з емблемами та іншу атрибутику, які можна запатентувати як промисловий зразок. При цьому вони захищають свої права на об’єкт промислової власності, не маючи на меті отримати комерційну вигоду з цього, а тільки забезпечити охорону своїх прав на об’єкти інтелектуальної власності від посягань третіх осіб.

Аналізуючи постанову Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов’язані з охороною прав на об’єкти інтелектуальної власності”, постає проблема в значних сумах коштів сплати зборів за подання заявок та підтримання патенту на промисловий зразок для міністерств, державних установ та організацій [13].

Пільгові умови сплати зборів у розмірі 10 % установленого розміру надаються заявнику та власнику патенту тільки на винахід та корисну модель установам та організаціям, які є неприбутковими [13, п. 3-1]. Але ця норма не поширюється на промислові зразки.

Якщо підрахувати усі суми зборів, які потрібно сплачувати за подання заявки на видачу патенту на промисловий зразок (від 800 грн – за подання заявки, від 150 грн – за публікацію про видачу патенту) та підтримання чинності патенту на промисловий зразок (від 100 до 3300 грн за кожний рік дії патенту), то отримуємо значну суму коштів для кожної установи та організації, а тим більше враховуючи, що організація є неприбутковою [13].

Враховуючи, що неприбуткові державні установи забезпечують охорону своїх логотипів, бланків та іншої атрибутики за кошти державного бюджету доцільно запропонувати внести зміни в п. 3-1 постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов’язані з охороною прав на об’єкти інтелектуальної власності” щодо поширення норми про сплату 10 % від встановлених розмірів зборів і на промислові зразки.

Запропоновані зміни до нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності дозволять врегулювати проблеми охорони права на відомчі відзнаки, символіку, формений одяг, логотипи, емблеми, атрибутику; чітко визначити права юридичної особи, автора та третіх осіб щодо об'єктів інтелектуальної власності. Питання щодо заборони використання відомчих відзнак, символіки, форменого одягу та атрибутики центральні органи виконавчої влади, державні установи, організації зможуть вирішувати шляхом встановлення відповідних норм у нормативно-правових документах, розроблених за їх ініціативою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Примірне положення про відомчі заохочувальні відзнаки : Указ Президента України від 13 лютого 1997 р. // Офіційний Вісник України. – 1997. – № 9.
2. Кузнецов Ю.М. Патентознавство та авторське право : підруч. / Ю.М. Кузнецов. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К. : Кондор, 2009. – 446 с.
3. Андрейцева О.Б. Цивільно-правові способи захисту прав на об'єкти промислової власності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право; міжнародне приватне право” / О.Б. Андрейцева ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2009. – 23 с.
4. Цивільний кодекс : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.
5. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15 грудня 1993 року № 3687-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 7. – Ст. 32.
6. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 № 3688-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 7. – Ст. 34.
7. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 7. – Ст. 36.
8. Про авторське право та суміжні права : Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 13. – Ст. 64.
9. Клейменова С.М. Авторські правовідносини як форма реалізації правомочностей суб'єктів авторського права : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 “Цивільне право та цивільний процес ; сімейне право ; міжнародне приватне право” / С.М. Клейменова ; НАН України Інститут держави та права ім. В.М. Корецького. – К., 2004. – 27 с.
10. Максимова Н. Консультація : щодо заборони неправомірного використання гербів, прапорів, емблем і символіки міжнародних організацій під час реєстрації прав ТМ // Інтелектуальна власність. – 2006. – № 1. – Ст. 84.
11. Парижская Конвенция по охране промышленной собственности от 20 марта 1883 г. // Вестник ВАС РФ. – 1996. – № 2. – Ст. 107–129.
12. Міжнародна класифікація промислових зразків (Локарнська класифікація). Дев'ята редакція [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://base.ukrpatent.org/locarno9>.
13. Про затвердження Порядку сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. (зі змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України. – 2004. – № 51. – Ст. 3354.

Отримано 12.12.2012